

eo quod mente conceperant, se suspendunt; præcipue quia vident aliquos, qui sua se sic dedisse fatentur, et poenitent: de quibus bene per Salomonem dicitur: *Qui observat ventum, non seminat; et qui considerat nubes, nunquam metit* (Eccli. xi, 4). Venti nomine malignus spiritus, qui mentem tentationibus impellit; et nubis appellatione peccator exprimitur. Qui ergo attendit ventum, non seminat; et qui considerat nubes, nunquam metit: quia qui tentationes maligni spiritus metuit, et iniquorum lapsus conspicit, in bono opere nec exercetur, nec in iudicio quo consoletur inveniet, sed et nunc quoque vilescit. Propterea quamvis villicus paulo ante dixerat: *Fodere non valeo, mendicare erubesco*, poenitens tamen subjungit quod sequitur: *Scio quid faciam*. Videte quid facit timor, quippe perutilis domino suo. Ipse est qui quod dominus jubet, homines facere cogit. Certe iste villicus hodie non dixisset: *Scio quid faciam*, si non timuisset. Sed timuit, quoniam illi subito timor adveniens, clava comminationis tales ei ictus impressit, dicens: *Audi, miserabilis, audi, evigila tandem, quia hora est jam te de pigritia surgere*. Si non amore, saltem timore evigila. Crux enim tibi duplex dura paratur: altera jam corporis, altera postmodum corporis et animæ gehennalis. Cogita ergo cruciatus tuos, quos præsentialiter medullitus senties jam in morte. Mors, inquam, ipsa est crux horribilis, ad quam quotidie festinas, et non attendis. Vide quomodo mors te crucifigit. Crura distenduntur, manus et brachia decidunt, pectus anhelat, cervix languescit, labia spumant, oculi stupescunt, vultus horrescunt, facies exsudat, et morte tacta pallescit. Et hæc utique quæ videmus deforis, et quæ sentimus, levia sunt ad ea quæ intus anima miserabilis jam prægustat. Nam sensus a corpore cito recedit: animam sua mors comitatur euntem. Qui autem cruciatus te maneat, audi quid Propheta de perditis dicat: *Sicut oves, inquit, in inferno positi sunt; mors depascet eos* (Psal. xlviii, 15). Et Job: *Transeunt, inquit, a frigore nimio ad calorem nimium* (Job xxiv, 19). De quo et alibi dicitur: *Quis poterit ex vobis habitare cum igne devorante? aut quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* (Isai. xxxiii, 14.)

9. Hæc audiens villicus plane si timuerit, ne mireris. Et notandum quod timor iste quadriformis est; scilicet mundanus, servilis, initialis et filialis sive castus. Mundanus, qui facit recedere a malo pro evitacione pœnæ. Servilis, qui facit a malo abstinere pro evitacione pœnæ, mali retinens voluntatem. Initialis timor gehennæ, de quo dicitur per Prophetam: *Initium sapientiæ timor Domini* (Psal. cx, 10). Filialis, de quo per eundem dicitur: *Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi* (Psal. xviii, 10). In duabus his formis utilis est hominibus semper, in aliis minime. In initiali formaliter frenuens, ut modo dictum est, ad villicum venit: propter quod ait: *Scio quid faciam, ut cum amotus fuero*, etc. Hæc amotio nihil est aliud, quam hominis interioris, id est animæ et corporis, separatio. Et

notandum quod, Scire, nos exponere non oportet, quia ipsemet suum Scire, scilicet quid facere velit, innouit per hoc quod sequitur, dicens: *Ut cum amotus fuero a villicatione, recipiant me in domos suas*. In hoc quod suum Scire exposuit, meminuit poetæ dicentis:

Scire tuum nihil est, nisi scire tuum hoc sciat alter.

(PERSIUS, sat. 1, vers 27).

Visus siquidem est minus hoc dixisse, scilicet qui sunt qui recipere eum debeant: quod tamen cum dixerat, in domos suas, succincte debrehenditur annotasse. Sunt namque qui homines recipiunt, quorum sunt domus cœli et æterna tabernacula: et hi qui sint, Dominus ad discipulos suos loquens patenter ostendit in illis verbis suis, cum dicit: *Sinite parvulos venire ad me: talium est enim regnum cœlorum* (Matth. xix, 14); et alibi: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (Matth. v, 3). Ab his ergo necesse est emere regnum cœlorum, quorum est: vere necesse est, quia non habemus hic, ut ait Apostolus, *manentem civitatem, sed futuram inquirimus* (Hebr. xiii, 14). Et item de suis confidens: *Scimus quod terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod habemus ex Deo domum non manufactam æternam in cœlis* (II Cor. v, 1). Hanc utique nos emere docet Dominus in subsequentibus dicens: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Et hoc in loco suo exponetur, sed non modo.

10. Sed videamus quid sequitur. *Convocatis singulis debitoribus*, etc. Memini me superius dixisse misericordiam, et veritatem, et charitatem cum aliis multis, quasi ruriçolas esse, et debere eas huic diviti domino reddere suos effectus, quasi fructus operum suorum per manus villici. Nihil ergo est aliud quod dicimus villicum debitores domini sui convocasse, nisi unumquemque in corde suo quid fecerit, vel quid fecisse debuerit, juxta posse virium suarum pertractasse. Quod quoties agimus, fere per omnia reos nos esse cognoscimus: præcipue tamen in eo quod per charitatem largius erogasse debuimus; et in eo quod per poenitentiam illis qui nos injuriaverunt, condonasse perfectius debebamus. Et hoc datur intelligi, cum huic quæstioni, scilicet: *Quantum debes domino meo?* respondetur: *Centum cados olei*. Per centum enim significatur perfectio; per oleum, misericordia. Est ergo sensus, Debeo centum cados olei: id est quod mihi injuriantibus perfecte dimisisse debueram, non dimisi. Cui subsequenter adjungitur: *Sede cito, scribe quinquaginta*. Novimus quod Sedere, humiliationem; Cito, festinationem; Scribere, firmitatem; Quinquaginta, poenitentiam designat. Et super his convenientia habemus exempla: sed quia satis est notum, non conveniet adducere; sed quid sibi verba velint, dicemus. Cum ergo dicimus: *Sede cito, et scribe quinquaginta*, idem est ac si quis dicat sibimetipsi aut proximo suo: *Qui fateris te peccasse in misericor-*

dia, humiliare cito, firmus permance in poenitentia. Ad hoc enim Mathæus suum cognomen retinuit. Deinde alii dixit: *Tu vero quantum debes?* Centum coros tritici. Fere eadem est hæc quæstio, et responsio cum prima: excepto quod illa est de indulgentia, hæc de charitate. Hic enim frumentum charitatem designat, quemadmodum superius per oleum misericordiam diximus designari. Hoc itaque hejus quæstionis responsio nobis innuit, quod qui sæculi hujus substantiam possidemus, perfecte egentibus erogasse debuimus: quod si non fecerimus cum possemus, apud summum Patremfamilias debiti vinculo obligamur, sicut scriptum est: *Qui habet substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere; si clauserit viscera sua ab eo, vere charitas Patris non est in eo* (I Joan. iii, 17). Hujus tamen obligationis vodus celeriter rumpitur, si bene perficiatur quod sequitur: scilicet, *Sede cito, et scribe octoginta*: id est humilia te (sicut exposuimus) in observatione mandatorum Dei, et certa spe hæreditatis æternæ. De cado et coro dicant alii pro abundantia sensus sui quid senserint; ego super his nihil aliud dico, nisi quod unumquodque vas est ad mensurandum in suo genere: et hic significare possunt mensurate, id est discrete, debere agere poenitentes; quasi sic occidant hostem, ne perimant civem, quoniam scriptum est: *Si recte offeras, et non recte divides, peccasti* (Gen. iv, 7, juxta LXX). Recte offerimus, cum bono studio bonum opus agimus: sed non recte dividimus, si discretionem habere in bono opere postponamus: quam qui dissimulat, etiam recte offerens sicut beatus ait Gregorius, peccat (Moral. lib. xxx, cap. 14).

12. Sequitur: *Et laudavit dominus villicum iniquitatis, eo quod prudenter egisset*. Sunt qui mirantur unde hæc laus processerit, cum non dicatur ad litteram persolvisse debitum, sed curtassee. Quod si quis egerit, attendat quod potius imitari debet villicum, quam admirari. Sæculariter enim prudenter egit, qui quæ reddere non potuit, ne super his argueretur furto, caute celavit, et secundum cujusdam verba dicentis: *Si non caste, saltem caute* (est namque minoris culpæ quemlibet se solum dare morti, quam si cæteros secum tollat contagione peccati): et quod sibi perutile summaque prudentia fuit; quia apud quos reciperetur effecit, si amoveretur a villicatione. Sed et altius loquar. Plane secundum moralem intelligentiam multa laude est dignus, qui relicto errore pristinae conversationis, diviti Deo satisfaciens, redit ad gratiam. Et propter hoc eum dominus laudavit, quia si hoc modo, vel hoc modo dicatur fecisse, prudenter egit. Nec moveat quemquam quod dicitur, *iniquitatis*: non enim ponitur hic eo quod operetur ad laudem, sed ad eorum qui audierunt tollendam desperationem, sicut Dominus testatur, ad Prophetam dicens: *multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt. Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus, nec memor ero nominum eorum per labia mea* (Psal. xv, 4).

Ad hoc enim Mathæus suum cognomen retinuit. Hoc quod sequitur, *quia filii hujus sæculi prudentiores sunt in generatione sua filiis lucis*, dictum est nobis, ut sæcularium inutilem imitemur prudentiam, sicut Moyses ibi nos mystice docet, dicens: *Cum egressus fueris ad pugnam, si videris mulierem pulchram, et adamaveris eam, rades ei caesariem, etc., et erit tibi uxor* (Deut. xxi, 10-13). Et dictum est similiter ab magna nostram erubescenciam, ac si dixisset nobis illud propheta: *Erubescere, Sidon, ait mare* (Isai. xxiii, 4). Grandis enim nobis debet esse verecundia, quod filii perditionis promptiores sunt in appetendis malis, quam nos sumus in cœlestibus gaudiis, de quibus beatus Gregorius ait: *Qui cœlestis vitæ dulcedinem, in quantum possibilitas admittit, perfecte cognoverit, ea quæ in terris amaverat, libenter cuncta derelinquit.*

13. Et ad hæc incitatur cum dicitur: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Bonus sermo et omni acceptione dignus, docens nos cum illis amicitiam jungere, qui nos possunt in æterna secum tabernacula collocare. Qui videlicet sunt illi, nisi quos superius breviter annotavi, parvuli et pauperes Christi? Quos quia Dominus amat, ipso teste qui ait: *Vos amici mei estis* (Joan. xv, 14): ab his nos faciamus amari de eo, quod idem Dominus nos docuit dicens, *de mammona iniquitatis*. Vile est pretium, sed emptio multa. Mammona namque divitiæ nuncupantur, quæ dicuntur iniquæ, non propter se, sed propter iniquitatis effectum qui eventit ex se: sicut arbor illa quæ appellata est scientia boni et mali; non quod ullam haberet scientiam, sed quod tangentes eam contra præceptum, boni pariter et mali contingeret esse scientes. Hic satis ostenditur, quod ex facili possunt amici superni cives haberi. Ex quorum amicitia qui fructus nobis proveniat, Veritas subsequenter ostendit, cum dicit: *Ut recipiant vos in æterna tabernacula*. Videtur hic oriri quæstio in eo quod pauperibus attribuitur susceptio et retributio beneficientium sibi, cum donum solius Dei sit, veniens ex ejus multa miseratione et gratia. Quæ multum facile solvitur, si attendatur quod Dei Filius nostram carnem suscipiens factus est pauper pro nobis; et id quod pauperibus erogatur, sibi factum fuisse dicat, et se retribuere beneficientibus: quod ibi testatur, ubi de parvulis loquens ait: *Quæcunque fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis. Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere, etc. Venite ergo et percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxv, 34-40).

14. Sollicitemur ergo, fratres mei, sollicitemur pauperibus erogare consilio Domini. Sed quia interest pauperis et pauperis, quod Dominus ibi visus est annotasse cum oiceret: *Beati pauperes spiritu*; de paupertate talis facienda est distinctio, quæ designet quibus præcipue debeamus largiri. Paupertas igitur alia naturalis, alia locuples, alia spiritualis.

Et hujus divisionis unumquodque membrum bifarie subpartitur, quod his pertractandum relinquimus, qui magna de minimis sciunt extrahere: præter quod hoc solum dicimus, quia naturalibus egenis et spiritualibus præcipue manum misericordiae porrigere monemur, verbis Apostoli Pauli dicentis: *Qui suis non providet, et maxime domesticis, fidem abnegat, et est infideli deterior* (I Tim. v, 8). Sed quia nescimus hodie, quis ante Dei oculos dignus sit odio vel amore, demus his et demus illis juxta ejusdem Apostoli vocem dicentis: *Bonum*, inquit, *operemur ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei* (Galat. vi, 10). Et quia sunt qui petunt, sunt et qui verecundantur; cum superest unde possit dari, demus utrisque. De petentibus enim Dominus ait: *Omni petenti te, tribue* (Luc. vi, 30). De verecundis beatus Augustinus super hunc versum: *Qui producit fenum*

A *jumentis, et herbam servituti hominum* (Psal. ciii, 14), dicit hoc modo: « Beatus, » inquit, « qui præoccupat vocem petitori (Enarr. in Psal. ciii, serm. 3, n. 10). » De omnibus indifferenter Dominus ait: *Date, et dabitur vobis* (Luc. vi, 38); et etiam illud: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi, 41); et iterum illud: *Ignem ardentem exstinguit aqua, et eleemosyna, resistit peccatis* (Eccli. iii, 33); et hinc est illud: *Conclude eleemosynam in sinu pauperis, et hæc orabit pro te* (Eccli. xxix, 15); et bonus pater filio ait: *Si multum tibi fuerit, abundanter retribue; si exiguum, et illud libenter impertire* (Tob. iv, 9). Quod tam solerem omnia [an omnes?] agere studeamus, quatenus in æterna tabernacula recipi mereamur per Dominum Jesum Christum Salvatorem nostrum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

702 SERMO

In illud Sapientia, vii, 30, et viii, 1: *Sapientia vincit malitiam. Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.*

Non est Bernardi; sed, ut puto, Guiberti abbatis de Novigento, qui in illum Sapientia locum habuit prolixum sermonem, ex lib. 1 De ejus Vita, cap. 16.

1. Sicut sapientia sapor boni, ita malitia sapor mali dicitur. Clavus clavo expellitur: ita et prava bonis supervenientibus eliminantur. Virtute siquidem et Sapientia patris, Mediatore Dei et hominum Christo Jesu crucem pro nobis subeunte, simul cum illo, secundum Apostolum, *crucifixus est homo noster, ut destruat corpus peccati* (Rom. vi, 6). Quid ergo dixerim corpus peccati? Hoc merito dixerim, imaginem quam impigit et confregit lapis excisus de monte sine manibus: cujus caput aureum, et cæterorum membrorum fuisse describuntur quædam ex argento, quædam ex ære, quædam ex ferro, quædam ex luto et ferro (Dan. ii, 32-34). Caput est malitia, quam superius saporem diximus mali: unde et per aurum exprimitur, quo nimirum sapientia in Scripturis designatur. Medium vero corporis, id est pectus et brachia, ex argento fuisse memorantur. Argentum est lucidum et sonorum: cujus sonoritas demulcet auditum, et claritas visum oblectat. Unde per ipsum curiositas designatur, quæ in his duobus sensibus, visu videlicet et auditu, maxime viget: quia per ipsos, utpote principales corporis fenestras, mors crebrius et levius intrare consuevit ad animas nostras. Per ventrem autem et femora, ubi libido dominatur, designatur voluptas: quæ ex ære fuisse describuntur, **703** quod similiter lucidum est et sonorum; quoniam eoque malitiæ rabies incanduit, ut flagitiosi et coinquinati homines, non

C solum in spurcicia delectari, sed etiam in infamia consueverint gloriari; utpote qui lætantur cum malefecerint, et exsultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14). Unde pravo suo exemplo corrumpunt et eos qui longe, et eos qui prope sunt: proximos videlicet, mala conversatione; remotos autem, mala conversationis opinione: illorum oculis lucentes, istorum auribus insonantes. Tibiæ quæ molem sustinent corporis, ferreæ dicuntur. Squama squamæ conjungitur (Job. xli, 6, 7), et totam sustinet machinam peccati prava et more ferri indurata voluntas. Quare enim peccas? Quia nescis quid facias? Absit. Quia cogaris ut facias? Absit: sed quia placet ut sic facias. Imbutum ergo et suffocatum veneno diaboli voluntatis desiderium, fomes sceleris, et virus flagitii solum est quod obturat aures, ut non audiant vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter. Per pedes, quorum pars quædam erat ferrea, quædam fictilis, opera signantur tenebrarum, quibus ad notitiam pervenitur hominum. Lutum et ferrum bene sibi invicem non coherent. Per lutum, operum immunditia; per ferrum, mentis pertinacia designatur: quæ licet ad horam jungantur, diu tamen coherere non possunt. Ducis siquidem in bonis dies tuos, sed in puncto descendes ad inferos (Job. xxi, 13).

2. Lapis ergo prius pedes comminuit: quia fortitudo et firmamentum nostrum Jesus Christus dat

denique voci suæ vocem virtutis. Unde tonitruum A voeis ejus factum in virtute, interiora concutit, et per timorem mentis pertinaciam frangit: deinde a vanitate sæculi peccatore avulso, opera destruit per confessionem; bona consequenter desideria immitendo, et ea in bonis adimplendo sanat voluntatem, atque sub jugo disciplinae obturando aures ne audiant sanguinem, claudendo oculos ne videant malum, expellit curiositatem. Et sic ad ultimum sapiens et placeus homo Deo, caput aureum statua confringit, dum saporem mali, quem malitiam diximus, a præcordiis animæ penitus avellit. *Sapientia vincit malitiam*. Cui enim Christus incipit dulcescere, profecto necesse est amare mundum. Est siquidem panis qui de cælo descendit, habens omne delectamentum et suavitatem saporis. Sapor est Patris per illam æternam et ineffabilem naturam; sapor est Angelorum per gratiam: sapor est noster per misericordiam.

3. Vincit ergo, sed qualiter, videamus. *Attingit enim a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter*. Sunt ergo inveniendi ad minus duo fines altrinsecus positi, quibus sapientia medians attingat utrumque. Quæramus fines istos in parabolis evangelicis; illis videlicet in quibus primum agitur de thesauro, quem qui invenit homo, vendit omnia quæ habet, et emit agrum illum. Subjungitur postmodum de pretiosa margarita, quam negotiator inventam comparat, venditis omnibus quæ possidet. Demum agitur de sagena, quæ missa in mare, congregat bonos et malos pisces (Matth. xiii, 44-48). Similitudines istas diligentius perscrutemur, ut ex ipsis eliciatur proposita veritas. Ager, de quo in prima agitur parabola, disciplina est Ordinis. Ager enim culta terra est, quæ, amputatis fructibus et arborum radicibus extirpatis, habilis est ad semen recipiendum, et fructum afferendum. Talis est disciplina Ordinis, quæ, avulsis peccatorum tribulis remotisque scandalorum occasionibus, digna est plane cui Deus emittat eloquium suum. In qua nimirum verbum suum non est alligatum, sed abbas impedimentorum obstaculis, per humiles et mites corde velociter currit sermo ejus. Hic est ager plenus cui benedixit Dominus (Gen. xxvii, 27), habens irriguum superius, et irriguum inferius (Judic. i, 15), fontes profecto Israel, de quibus in ecclesiis Domino benedicuntur. Hi sunt fontes Salvatoris: quorum alter est divinitas, irriguum videlicet superius; alter est humanitas, irriguum scilicet inferius. De fonte humanitatis aquas potamus confidentiæ; quia per ipsam accessum habemus ad Patrem, per confidentiam in fide ipsius: de fonte divinitatis, aquæ prodeunt misericordiae, cujus impetus lætificat civitatem Dei, lætantem in cælis ad plenum, peregrinantem in terris, prout cuique divisit Deus mensuram fidei.

704 De latibulis Prophetarum exsiliit Christus Jesus ad campos pauperum. Per merita suæ humanitatis impertit et divinitatis participium in præmium. Dabit siquidem pacem nobis, transferendo

nos in arcanum suæ divinitatis; quia omnia opera nostra operatus est nobis humilitate suæ humanitatis. Si ergo nostram salutem operata est humanitas, quid operatur divinitas? Nostram profecto delectationem, quia delectationes in dextera ejus usque in finem (Psal. xv, 11).

4. Laborantes igitur in agro paupertatis duo habent irrigua, quibus cordium irrigatur ariditas et terræ nostræ fructificat sterilitas. Absque harum aquarum refrigerio nulla sane adesset proficiendi possibilitas, sed deficiendi incumberet necessitas. Cum enim ad te reversus consideras hinc exasperatæ potentiam majestatis, inde exasperantis pertinaciam iniquitatis, nonne repente subintraret desperatio, nisi mediatoris Dei et hominum hominis Jesu Christi incarnatio succurreret et passio? Supervenientibus autem sæculi tribulationibus, et impugnationibus dæmonis, et elevatis in planitie mentis tuæ tentationum procellis, nonne passionibus hujus temporis succumberes, nisi futuræ gloriæ spes sublevaret? Sicut ergo apud humanitatem Christi habes merita, de quibus confidens desperare non possis, ita apud divinitatem sunt præmia de quorum expectatione possis in tribulationibus non solum respirare, sed et gloriari: quia nimirum fecit nobiscum misericordiam suam, non solum remittens debita, sed etiam promittens præmia. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?*

C pro omnibus quidem quæ mihi ad conversionem meam tribuit? In ipsa conversione mea corpus meum et animam meam retribuit, imo reddidit, imo me pigritante et renitente ipse a me extorsit. Ecce autem pro omnibus quæ ab initio conversionis meæ mihi tribuit, compunctionem videlicet lacrymarum, devotionem meditationum, consolationem in laboribus, delectationem in meditationibus; pro his, inquam, et innumeris aliis beneficiis, quid ei rursus retribuam? Qui totum dedit, quid ulterius impendere habeo? *Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo* (Psal. cxv, 12, 13). Quid est, *Calicem accipiam?* Anima mea desiderabit te in nocte, sed et spiritus meus in præcordiis meis. *Nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ* (Isa xxvi, **D** 9, 8.) Nomen Salvatoris mei, fratres mei, carnis meæ, sanguinis mei, nomen a sæculis absconditum, sed in fine sæculorum revelatum; nomen mirabile, nomen ineffabile, nomen inestimabile, imo eo mirabilius, quo inestimabilius, eo magis gratum, quo gratuitum: hoc, inquam, nomen non jam vivente me labiis meis laudabo, sed jam non vivente, me, vivente vero in me Christo, sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, ut non solum exterioribus, sed et interioribus labiis invocem nomen Domini. *Quicumque enim non vocaverit, sed invocaverit nomen Domini, salvus erit* (Joel. ii, 32). Non solum autem nomen, sed et memoriale passionis ejus semper sit in desiderio animæ meæ, ut passionis ejus particeps efficiar, si quo modo agnoscere potero sicut et agnitus sum.